

Slabitve ljudske demokracije

Avstrijska zgodovinarica Edda Engleke je izdala obsežno študijo o ilegalnih prebegih v petdesetih letih minulega stoletja iz socialistične Jugoslavije čez državno mejo na avstrijsko Štajersko

BORIS JAUŠOVEC
GRADEČ/GRAZ
(OD NAŠEGA POROČEVALCA)

Dvorana štajerskega deželnega arhiva je bila v ponedeljek zvečer polna. Avstrijska zgodovinarica **Edda Engleke** je predstavila sad štiriletnega raziskovalnega dela, obsežno knjigo z naslovom "Jeder Flüchtling ist eine Schwächung der Volksdemokratie", torej Vsak begunec pomeni slabitev ljudske demokracije. Gre za historično študijo ilegalnih prebegov čez državno mejo med tedanjo socialistično Jugoslavijo in avstrijsko Štajersko v letih od 1951 do 1958.

Te teme se doslej še ni lotil noben slovenski raziskovalec polpretekle zgodovine, saj je bila v nekdanji Jugoslaviji tabu. Edda Engleke je nanjo naletela bolj kot ne po naključju, ko so v eni od graških kleti v lasti policije naleteli na obsežno gradivo o ilegalnih prebegih. "Pravzaprav sem pričakovala in sprva iskala podatke o prebeglih iz Madžarske, ki so v Avstrijo bežali od leta 1956 po neuspešni vstaji zoper sovjetsko oblast. Toda med temi papirji sem vedno znova naletela na še več dokumentov o prebegih iz nekdanje Jugoslavije." Raziskavo je podprla Zgodovinska deželna komisija za Štajersko (HLK), katere generalni sekretar **Alfred Ableitinger** je na predstavitvi zelo pošteno orisal zgodovinske okoliščine ob nastanku državne meje na Štajerskem že po prvi svetovni vojni in trdno odločitev Slovencev, da ne bodo več živeli skupaj z nemško govorečimi Avstrijci, ki so jih že takrat poniževali in podcenjevali. HLK je tudi izdajateljica knjige, ki je

izšla pri dunajsko-berlinski založbi Lit Verlag. Veliko podporo je imela avtorica na graški Univerzi Karla-Franca in pri deželnem glavarju **Franzu Vovesu**, tudi denarno. Svoj delež je skoraj 400-stranski knjigi dodala tudi mariborska zgodovinarica **dr. Mateja Čoh** iz študijskega centra za narodno spravo v Ljubljani o Križarjih (sic!), ki so delovali ob omenjeni meji do leta 1952. Velik del slikovne opreme knjige z meje tistih časov je avtorica Engleke našla tudi v arhivu Večera.

Edda Engleke je povedala, da so v petdesetih letih iz Jugoslavije bežali predvsem zelo revni ljudje, nezaposleni, z nizko stopnjo izobrazbe in ki niso imeli zares nekih političnih zamer do Titovega režima. Razen morda to, da so mnogi po pobegu pričali o vseprisotnosti tajne policije Udbe, Hrvat pa so navajali, da so člani ali simpatizerji ustaškega gibanja. Kakorkoli, težko zastraženo mejo so čuvali vojaki skoraj izključno z juga jugoslovanske države, da se ne bi preveč spoprijateljili s prebivalci ob meji. Meja je bila razdeljena na tri cone in opremljena s stražnimi stolpi, tu pa tam z bodečo žico, ne pa tudi z minami, kot je bilo na meji realnega socializma. V slabem desetletju naj bi bilo to 145 kilometrov dolgo mejo na Štajerskem ilegalno prestopilo okoli deset tisoč ljudi, v veliki večini mlajših moških. Nanje so tudi vse do leta 1958 streljali. Prav tega leta naj bi bili jugoslovanski vojaki med ilegalnim prebegom na meji pri Kuzmi še ustrelili štiri madžarske oficirje. Med begunci je bilo po podatkih iz leta 1954 sicer največ Slovencev, 62 odstotkov, 23 odstotkov Hrvatov, pa le po pet odstotkov Srbov in Madžarov,

še manj Nemcev, le tri odstotke, kar je mnoge poslušalce v dvorani presenetilo. Vendar je Edda Engleke razložila, da so folksdojčerji po večini iz Jugoslavije zbežali že leta 1945.

Englekejeva je tudi povedala, da se je po vrnitvi državnosti Avstriji leta 1955 za nekaj časa status beguncev zelo poslabšal. "Avstrijske oblasti so jih kar hitro po dveh, treh dneh vračale nazaj v Jugoslavijo, kjer so prestopnike čakale dolge zaporne kazni. Pred tem so jih britanske zasedbene oblasti pripravljale na eksil, organizirale celo tečaje angleščine, saj je velika večina želela dalje na zahod in čez ocean, kjer so nekateri imeli sorodnike. V Jugoslavijo so vračale le tiste, ki so jim dokazali, da so kriminalci ali agentje tajnih služb." Vendar se je ravnanje avstrijskih oblasti kmalu spremenilo, saj so zahodne države spričo gospodarskega razcveta potrebovale vse več gostujočih delavcev.

Pojasnimo še naslov knjige. Stavek je v petdesetih letih izrekel visoki uslužbenec avstrijskega notranjega ministrstva na Dunaju Oswald Peterlunger. Treba ga je brati v staliniističnem smislu, namreč čim slabše za ljudske demokracije, tem bolje za nas.